

نگاهی به مکانیابی شهر جدید سهند

دکتر کریم حسین زاده دلیر

دانشگاه تبریز

بر اساس آمار سازمان برنامه و بودجه، به استاد سرشماریهای سالهای مختلف محدوده شهر تبریز در سال ۱۳۴۵ حدود ۴۰۳۴۱۳ نفر و در سال ۱۳۵۵ حدود ۵۹۸۰۰۰ نفر و در سال ۱۳۶۵ در حدود یک میلیون نفر جمعیت داشته، که نرخ رشد آن حدود ۵/۲ بوده است. در صورتی که با همین نرخ رشد، جمعیت تبریز افزایش بیابد، پیش بینی می‌شود که در سال ۱۳۸۵، ۱۵ سال دیگر، جمعیت تبریز به ۲,۷۰۰,۰۰۰ نفر برسد. برای این جمعیت اضافی، زمین شهری بسیار گسترده ای نیاز خواهد بود، که در شرایط حاضر تبریز فاقد آن است.

با توجه به مسائل یاد شده در بالا شورای عالی شهرسازی ایران، مکانیابی، برنامه ریزی و ایجاد یک شهر جدید را که سرریز جمعیتی تبریز را بپذیرد، و همچنین از نظر عملکرد تبریز را نوعی پالایش کند و بعضی از نقشهای شهری را بپذیرد مورد تصویب قرار داد. شهر جدید سهند در ۲۰ کیلومتری تبریز به همین منظور شناسایی و تأیید شد. در مکانیابی شهر جدید با توجه به مصوبات شورای عالی شهرسازی عوامل زیر می‌باید مورد نظر قرار گیرد:

(۱) مکانهای انتخاب شده از نظر سطح با

نبوده است؛ چرا که اغلب شهرهای مادر به لحاظ رشد بی‌رویه و گسترش نااندیشیده خود در آینده با مانعهای اصلی گسترش روبرو هستند. بعضی از این شهرها محدودیت گسترش فیزیکی دارند و برخی دیگر با محدودیت آب و مشکلات کشاورزی مواجه اند. از اینرو در چنین شرایطی امکان به کار بردن روش گسترش پیوسته وجود نخواهد داشت. شق دیگری، که می‌ماند گسترش ناپیوسته است، با شهرکها و شهرهای جدید در منطقه بزرگ شهری تا با برنامه ریزیهای دقیق بتوان مشکل مسکن و کمبود فضاهای مختلف شهری را در آینده بطور بنیادی حل کرد (۱).

تبریز یکی از شهرهای بزرگ کشور است، که در واقع با محدودیت گسترش از نظر طبیعی روبروست. این شهر چنانکه از گستره زمینهای شهری آن مشخص است، امکان گسترش آن در آینده خیلی کم خواهد بود. بنابراین، این شهر نیز همچون دیگر شهرهای بزرگ مناطق مختلف کشور به یک محدودیت بزرگ شهری با تبریز و چندین شهر دیگر نیاز خواهد داشت تا بتوان هم از نظر سلسله مراتب شهری بخش و توزیع شهرها و جمعیت آنها را سامان داد و هم نقشهای مختلف شهری را میان شهرهای متفاوت تقسیم کرد.

بعد از انقلاب صنعتی به برنامه ریزی شهرها و مناطق مختلف اهمیت بسزایی داده شد^۱ با رشد سریع جمعیت و گسترش شهرها فعالیتهای فزاینده ای برای تهیه و تدوین الگوهای مناسب برای بخش ساماندهی جمعیت شهرها در پیش گرفته شد. (۳).

شهرسازان فعالیتهای برنامه ریزی شهری را به صورتهای مختلف تعریف کرده اند، که در مجموع دو روش عمده در برنامه ریزی و طراحی شهری مد نظر بوده است: (۱) روشی که عمدتاً متوجه کالبد شهر است. و اصطلاحاً شهرسازی فیزیکی خوانده می‌شود.

(۲) روشی که گسترش شهر را بطور همه جانبه مورد مطالعه و بررسی قرار می‌دهد و می‌کوشد، تا شهرسازی صرفاً به طرح فیزیکی محدود نشود.

روش دوم، مطالعات شهری را از دیدگاههای مختلف اجتماعی، اقتصادی، جغرافیایی، اداری، معماری و فیزیکی مورد بررسی قرار می‌دهد، و شهرسازی را منتج از برنامه ریزی پیشین با در نظر گرفتن عوامل فوق می‌داند (۲).

فرین بر آن، از دیدگاه برنامه ریزی، شهر و منطقه به صورت «مجموعه» ارزیابی می‌شود و موضوع تفکر سرزمینی یا منطقه ای^۲ اهمیت می‌یابد.

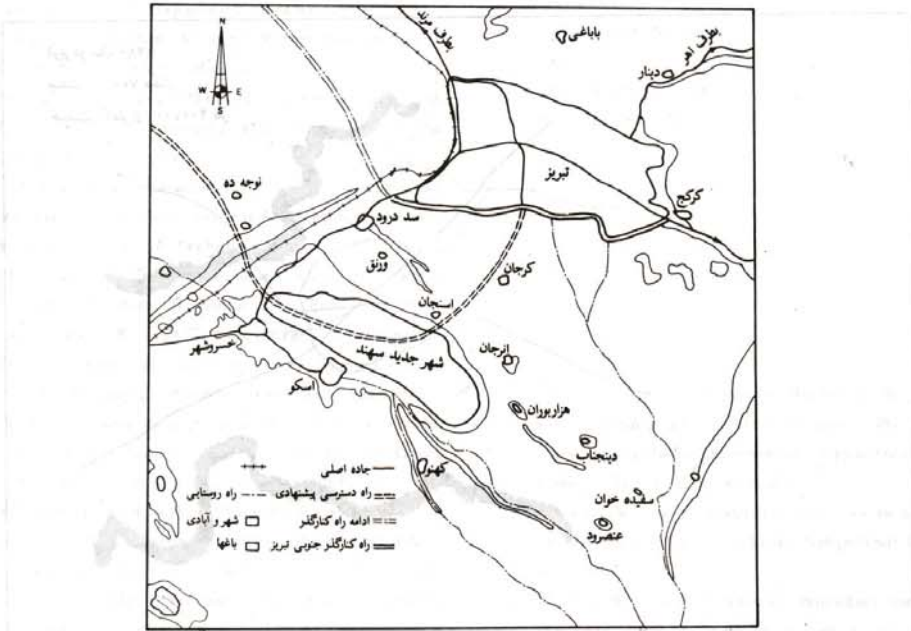
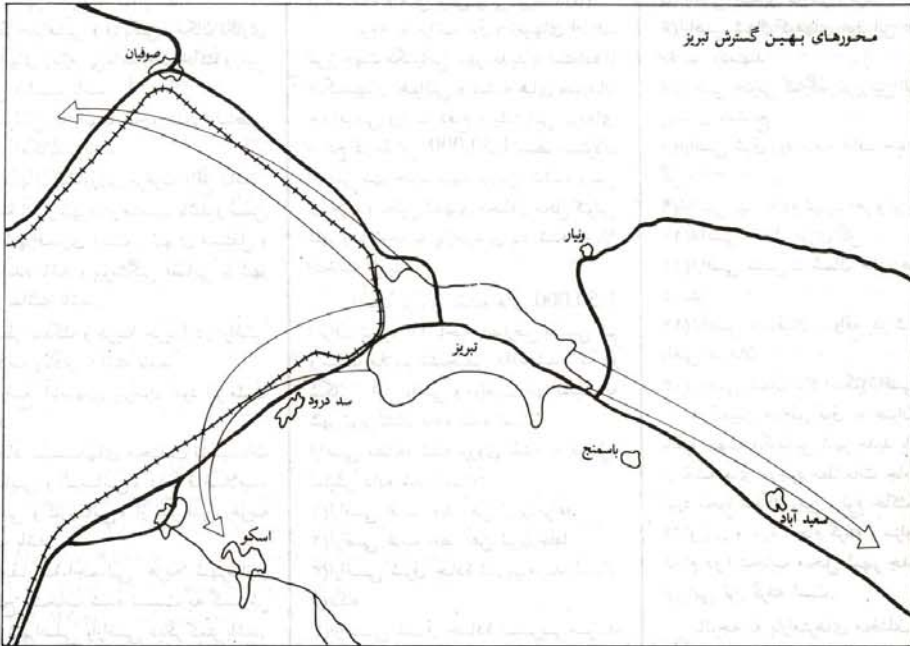
در بطن تفکر سرزمینی است، که مسئله سامان دهی شبکه شهری پیش کشیده می‌شود و مطالعاتی در اکولوژی شهری^۳، بافت شهری^۴ ریخت شناسی شهری^۵ و تحلیل مسائل شهری^۶ انجام می‌گیرد (۷).

حاصل مطالعات شهرسازی با در نظر گرفتن رشد سریع جمعیت کشور، الگوهای جدیدی از گسترش شهری را مطرح می‌کند و مورد بحث قرار می‌دهد. در این میان، دو روش عمده به چشم می‌خورد: گسترش پیوسته شهرهای بزرگ و گسترش ناپیوسته.

- 1) Urban and Regional planning
- 2) Territorial
- 3) Urban Ecology
- 4) Urban Morphology
- 5) Urban Anatomy
- 6) Urban Analysis

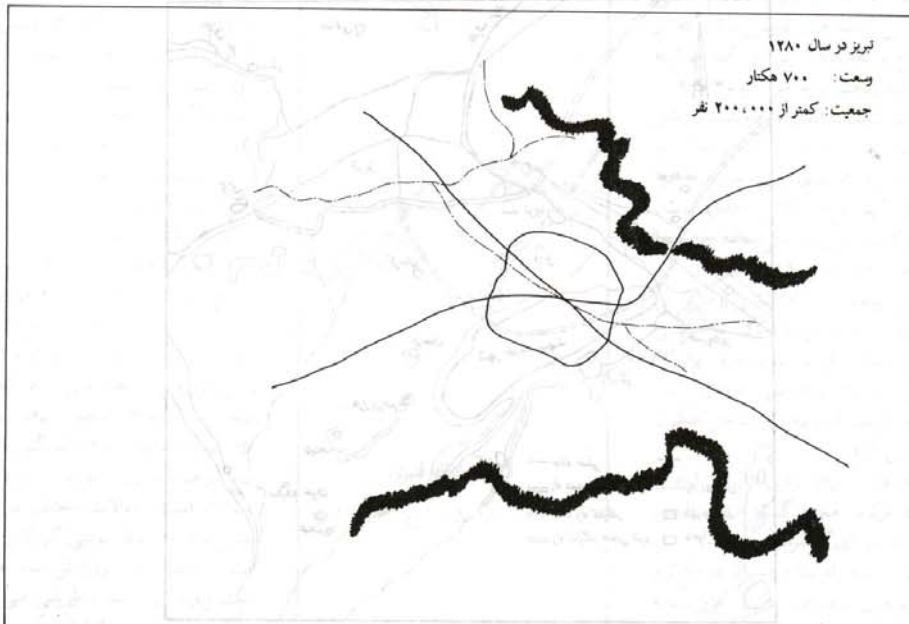
در بسیاری از مناطق کشور برای شهرهای متروپل امکان پیشنهاد گسترش پیوسته موجود

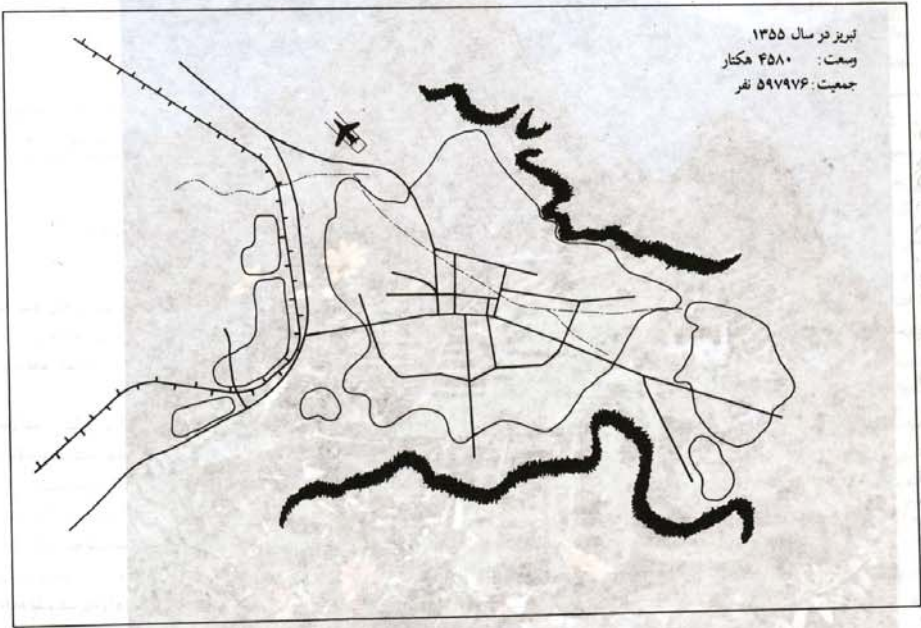
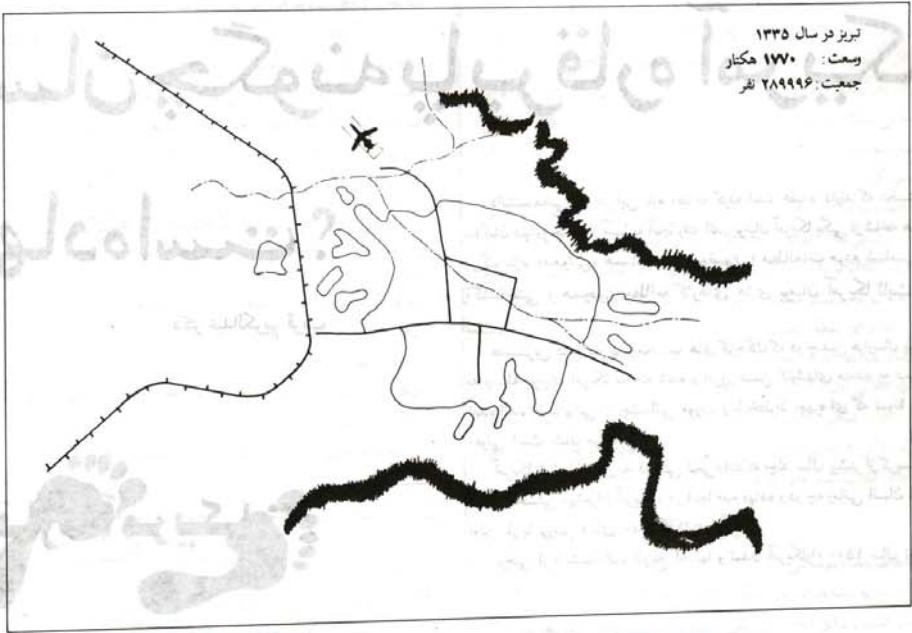
محورهای بهین گسترش تبریز

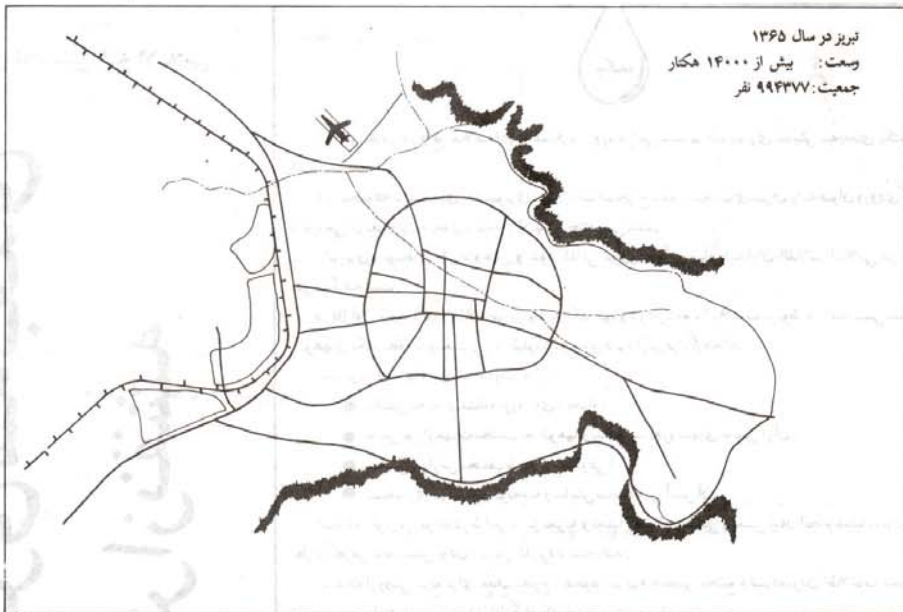

- فراهم شود و قابل پیش بینی نیز باشد (۵).
 ۵) اراضی التجیق در شرق مرند
 ۶) اراضی شمال کوههای عون ابن علی تبریز
 مغرب رودسهند
 ۷) اراضی جنوبی کنارگذر تبریز بین ائل گلی و
 روستای باسنج
 ۸) اراضی شرق رود سعید آباد جنوب قوری
 گل
 ۹) اراضی بین جاده تبریز- اهر و تبریز- تهران
 ۱۰) اراضی شمال قوری گل
 ۱۱) اراضی سیس - شمال جاده صوفیان -
 شبستر
 ۱۲) اراضی صوفیان - واقع در شمال سه
 راهی صوفیان
 ۱۳) اراضی شمال دره اسکو (اراضی سهند)
 در تعیین مناطق فوق به عنوان نواحی
 بالقوه جهت مکانیابی شهر جدید با استفاده
 از نقشه های موجود مطالعات جامعتری در
 مورد نحوه تملک زمین، نوع خاک و کیفیت
 کشاورزی و غیره انجام گرفته و سزاوارتری هر
 کدام در انتخاب محل شهر جدید مورد
 ارزیابی قرار گرفته است.
 باتوجه به پارامترهای مختلف هریک
 از محل های یاد شده در بالا دارای توانهای
 شمال کوههای مورو

- نیازهای شهر مادر متناسب باشد.
 ۲) از نظر جغرافیایی و فیزیکی، مکان نگاری
 سطح آبهای زیرزمینی، مقاومت خاک و زمین
 شناسی مناسب باشد.
 ۳) دسترسی به آن با محورهای ارتباطی
 موجود، امکانپذیر باشد.
 ۴) در زمینهای کشاورزی مرغوب واقع نباشد.
 ۵) فاصله آن از شهر مادر مناسب باشد و ضمن
 اینکه شهرآقماری است، شهری مستقل و
 خود بسنده باشد و پیوستگی فضایی با شهر
 اصلی نداشته باشد.
 ۶) از نظر تملک و هزینه خریداری اراضی
 مشکلات زیادی نداشته باشد.
 ۷) در وضع آبیاریهای پیرامون خود اثر مثبت
 بگذارد.
 ۸) ایجاد سیستمهای مختلف تأسیسات
 زیربنایی و آبرسانی، دفع فاضلاب،
 برق رسانی و گازرسانی، از نظر فنی و هزینه
 مناسب باشد.
 ۹) در مقایسه اجمالی هزینه شهرسازی
 در سطح انتخاب شده نسبت به گسترش
 پیوسته شهر اصلی اراضی دیگر کمتر باشد.
 ۱۰) هزینه های اشتغال در ناحیه انتخاب شده

مرجعها و بازگشتنامه ها

1) Cherry Gordon E. 1988 Cities and Plans Edward Arnold England.

2) Gideon Golany 1976 New Town Planning John Wiley and Sons New York.

3) United Nations 1967 Planning of Metropolitan Areas and New Towns New York.

۴) شکویی، حسین، شهرکهای جدید، ۱۳۵۳، دانشگاه تبریز.

۵) خلاصه گزارش مکانیابی توسعه نایبوسته شهر تبریز، ۱۳۶۷، وزارت مسکن و شهرسازی.

۶) شهرهای جدید، فرهنگی جدید در شهرنشینی، ۱۳۶۸، وزارت مسکن و شهرسازی.

۷) حسین زاده دلیر، کریم، شهرهای ایران و طرحهای جامع، ۱۳۷۰، دانشگاه تبریز.

۸) همکاری آقای مهندس فراهنگ، مجری شهر سهند، در پاره ای از موردها.

جمعیت شهر جدید سهند با مسقف ۵۰۰ هزار نفر به تصویب رسیده است.

مثبت و منفی بوده است، که بر روی نقشه به صورت تصویر ارائه می گردد. در مورد شق انتخاب شده اطلاعات بیشتر به شرح زیر آورده می شود:

اراضی شمال دره اسکو: این زمینها بر روی ارتفاعات مجاور دشت خسرو شهر دره اسکو در جنوب غربی شهر تبریز قرار دارد. سطح زمینهای این منطقه کم شیب و عوارض طبیعی آن نسبتاً کم است و اختلاف ارتفاع آنها با نقاط مجاور دره اسکو بیش از صد متر است.

بر روی این دشت مرتفع تقریباً هیچ نوع فعالیت کشاورزی انجام نمی گیرد و تنها بعضی قسمتهای آن توسط روستاییان مجاور مورد بهره برداری (برای کشت دیم) است. کشت در این زمینها (احتمالاً) به علت ضعیف بودن نوع خاک مقرون بصره نبوده و از اینرو تملک زمینهای منطقه پیشاپیش مشکلی را ایجاد نمی کند.

ساخت کنگلومرانی مناسب جهت عملیات پی سازی مناسب است. دو خط برق فشار قوی یکی از غرب و دیگری از حوالی مرکز زمین در جهت شمالی - جنوبی کشیده شده است. دسترسی به این زمین از جاده تبریز - مراغه در ۲۰ کیلومتر و از راهی خسرو شهر امکان پذیر است. و راههای خاکی از روستاهای اطراف به اراضی منطقه کشیده شده است.

موقعیت جغرافیایی محدوده مورد نظر عبارت است از عرضهای شمالی ۵۳ و ۳۷ و ۵۹ و ۳۷ و طولهای شرقی ۳ و ۴۶ و ۱۵ و ۴۶. نگاره های ۳ و ۴.